

Κωστής Κοκκινόφτας
Κέντρο Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου
ΤΑ ΜΕΤΟΧΙΑ ΤΟΥ ΣΙΝΑ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Οι σχέσεις της Κύπρου με την Ιερά Μονή της Αγίας Αικατερίνης του Σινά έχουν τις απαρχές τους στους πρώτους αιώνες της λειτουργίας της Μονής, όταν αρκετοί Κύπριοι εντάχθηκαν στην αδελφότητά της και με τον τρόπο της ζωής τους ή τα συγγράμματά τους έδωσαν έργο διαχρονικής αξίας. Σταδιακά, ανάμεσα στην Κύπρο και το Σινά, δημιουργήθηκε ένα πολύπλευρο πλέγμα σχέσεων, που είχε ισχυρές προεκτάσεις, ιδίως στους τομείς της τέχνης και της γεωκτησίας. Σημαντικό ρόλο στον τομέα αυτό διαδραμάτισαν τα μετόχια, που είχε το Σινά στην Κύπρο, τουλάχιστον από την περίοδο της Λατινοκρατίας (1191-1571).

Ανάμεσα στα μετόχια αυτά, όπως πληροφορούμαστε από έγγραφο σε σιναιϊτικό κώδικα του 14ου ή 15ου αιώνα, περιλαμβάνεται και το μοναστήρι της Αγίας Παρασκευής στο χωριό Βασιλεία¹. Από άλλες πηγές γνωρίζουμε για την ύπαρξη, την ίδια περίοδο, και ενός δεύτερου μετοχίου του Σινά στην Κύπρο, αυτού του Αγίου Γεωργίου του Πυργώτη στο Χα Ποτάμι². Για τη κτημοσύνη του Σινά στην Κύπρο μαρτυρούν επίσης βούλλα του Πάπα Ονώριου Γ΄ του 1217, με την οποία απευθύνεται στον Επίσκοπο Σινά Συμεών και τον διαβεβαιώνει ότι αναλαμβάνει υπό την προστασία του την περιουσία του Σινά, καθώς και επιστολές του Πάπα Ιωάννη ΚΒ΄ (1316 - 1334) προς το βασιλιά της Κύπρου Ούγο Δ΄ (1324-1359) και προς τους αντιπροσώπους, που είχε το Βατικανό στην Κύπρο, με τις οποίες ζητεί από τον μεν πρώτο να προστατεύει τα σιναιϊτικά κτήματα, από δε τους δεύτερους να παραδώσουν στο μοναστήρι του

1. Το σχετικό έγγραφο δημοσίευσε ο Κωνσταντίνος Άμαντος, Σιναιϊτικά Μνημεία Ανέκδοτα, Αθήναι 1928, σ. 36-37 με αναφορά στη σελ. 59 του σιναιϊτικού κώδικα 2197.

2. Ο Αρχιμανδρίτης Κυπριανός στο κεφάλαιο: «Περί των χωρίων χωρίς τείχη, όπου ευρίσκοντο εις την Νήσον επί των Λουζινιανών», αναφέρει τα ακόλουθα: «Οι μοναχοί του Σινά Όρους ώριζαν το Μοναστήριον της Βασιλείας εις την Λάπιθον και εις την Πάφον το Μοναστήριον του Αγίου Γεωργίου Πυργώτη». Βλ. Αρχιμανδρίτου Κυπριανού, Ιστορία Χρονολογική της Νήσου Κύπρου, Ενετήσιν 1788, σ. 52.

Σινά την εκκλησία της Θεοτόκου, που βρισκόταν στην πόλη της Αμμοχώστου. Παρόμοια μαρτυρία έχουμε και από έγγραφο του Βενετού δόγη Ιωάννη Mocenigo, των ετών 1480-1481³.

Η κατάκτηση της Κύπρου από τους Οθωμανούς, το 1571, συνέτεινε ώστε Κύπρος και Σινά να βρεθούν κάτω από κοινή κεντρική διοίκηση, αυτή των κατακτητών, και να συνεχίσουν την ιστορική τους πορεία μέσα στα ίδια κοινωνικοοικονομικά πλαίσια. Στο μεταξύ, τα σουλτανικά βεράτια και τα προνόμια, που παραχωρήθηκαν στη μονή, της επέτρεψαν να διατηρήσει την κτημοσύνη της και να αποκρούσει οριστικά την απειλή της οικονομικής κατάρρευσης. Από σιναϊτικό κώδικα της περιόδου της Τουρκοκρατίας πληροφορούμαστε ότι λειτουργούσαν τότε στην Κύπρο τέσσερα μετόχια του Σινά, αυτά της Αγίας Παρασκευής στη Βασιλεία, του Αγίου Γεωργίου του Πυργώτη στο Χα Ποτάμι, του Αγίου Ορέστη στη Χρυσοχού και της Ελεούσας στο Ριζοκάρπασο⁴. Με την πάροδο του χρόνου τα μετόχια αυτά εξελίχθηκαν σε γεωργοκτηνοτροφικά κέντρα και σε κανάλια σύνδεσης με το Σινά. Από κατάστιχο της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Κύπρου, του έτους 1800, γνωρίζουμε ότι σε τρία από αυτά υπηρετούσαν τότε δεκαέξι άνδρες - δεν έχουμε πληροφορίες για τις γυναίκες υπηρέτριες - τέσσερις στην Αγία Παρασκευή, οκτώ στον Άγιο Γεώργιο και τέσσερις στην Ελεούσα⁵. Από άλλο κατάστιχο, που χρονολογείται στα 1825, πληροφορούμαστε ότι το έτος εκείνο ήταν σε λειτουργία και τα τέσσερα μετόχια και απασχολούσαν είκοσι δύο υπηρέτες, οκτώ η Αγία Παρασκευή, έξι ο Άγιος Γεώργιος, πέντε η Ελεούσα και τρεις ο Άγιος Ορέστης⁶.

Πιο αξιόλογο από τα μετόχια αυτά ήταν η Αγία Παρασκευή. Από σχετική επιγραφή, που υπήρχε στο μετόχιο, γνωρίζουμε ότι ο ναός του κτίστηκε το 1518 από

3. Πολλά στοιχεία για τις σχέσεις αυτές του Σινά με την Κύπρο κατά την περίοδο της Λατινοκρατίας παραθέτει ο Κωνσταντίνος Άμαντος, Σύντομος Ιστορία της Ιεράς Μονής του Σινά, Θεσσαλονίκη 1953, σ. 35-37, 39.

4. Κ. Άμαντου, Σύντομος ιστορία της Ιεράς Μονής του Σινά, ό.π., σ. 99, με παραπομπή στη σελ. 91 του σιναϊτικού κώδικα αρ. 2197.

5. Αρχείο Ιεράς Αρχιεπισκοπής Κύπρου, Κατάστιχο II (1800), σ. 1, 7, 17.

6. Αρχείο Ιεράς Αρχιεπισκοπής Κύπρου, Κατάστιχο VI (1825), σ. 324.

τον Ανδρέα Μαυρέσιο Καβαλλάρη⁷, πιθανόν σε χώρο όπου παλαιότερα υπήρχε προγενέστερος ναός⁸. Σύμφωνα με τοπική παράδοση η κτηματική περιουσία του οφειλόταν σε δωρεά Ελληνίδας ορθόδοξης αρχόντισσας, συζύγου ευγενούς Βενετού⁹. Σώζονται πολλές αναφορές, τόσο από ξένους περιηγητές, όσο και από Κύπριους ιστορικούς και χρονογράφους, οι οποίοι παραθέτουν πολύτιμα στοιχεία για τη συμβολή του στην οικονομική στήριξη της κεντρικής μονής. Ο Ρώσος μοναχός Βασίλειος Μπάρσκυ, που το επισκέφθηκε το 1735, αναφέρει πως ήταν αρκετά πλούσιο και σε αυτό διέμεναν τρεις έως τέσσερις μοναχοί¹⁰. Το 1821 δύο από τους Σιναΐτες μοναχούς, οι οποίοι υπηρετούσαν στην Κύπρο και πιθανότατα στο μετόχιο αυτό, οι Νεόφυτος Ζωγράφος από τη Ζάκυνθο και Κοσμάς από την Κρήτη, συνελήφθησαν από τους Τούρκους κατακτητές και εκτελέστηκαν μαζί με τους Αρχιερείς και τους προκρίτους του τόπου. Ο Γεώργιος Κηπιάδης στο σχετικό κατάλογο των μαρτύρων του Ιουλίου του 1821 δεν αναφέρει τα ονόματα των δυο, διότι, όπως σημειώνει, «τη του χρόνου παρελεύσει παρεδόθησαν εις την λήθην»¹¹. Ο πρώτος, από ό,τι έχουμε υπόψη, που αναφέρει τα ονόματά τους είναι ο Αθανάσιος Σακκελάριος το 1890¹², αγνοούμε όμως τις πηγές που χρησιμοποίησε¹³.

7. Ανδρέου Στυλιανού, «Αι περιηγήσεις του Ρώσσου μοναχού Βασιλείου Γρηγόροβιτς Βάρσκυ», Κυπριακά Σπουδαί 21 (1957) 52.

⁸. «Το παρεκκλήσιον του μοναστηρίου όπερ φαίνεται ότι αρχικώς ήτο σημαντικής αρχαιότητος, υπέστη δυστυχώς πολλάς επιδιορθώσεις και τροποποιήσεις, ώστε να καθίσταται λίαν δύσκολος η εξακρίβωσις των αρχαϊκών αυτού γνωρισμάτων...». Βλ. Ιερωνύμου Περισιτιάνη, Γενική Ιστορία της Νήσου Κύπρου, Λευκωσία 1910, σ. 144-145.

9. Α. Στυλιανού, «Αι περιηγήσεις του Ρώσσου μοναχού Βασιλείου Γρηγόροβιτς Βάρσκυ», ό.π., σ. 52.

10. Α. Στυλιανού, «Αι περιηγήσεις του Ρώσσου μοναχού Βασιλείου Γρηγόροβιτς Βάρσκυ», ό.π., σ. 31

11. Γεωργίου Κηπιάδη, Απομνημονεύματα των κατά το 1821 εν τη νήσω Κύπρω τραγικών σκηνών, Αλεξάνδρεια 1888, σ.16.

12. Αθανασίου Σακκελαρίου, Τα Κυπριακά, τ. Α΄, Αθήναι 1890, σ. 584.

Σημαντική πηγή πληροφοριών για την ιστορία, τόσο του μετοχίου της Αγίας Παρασκευής, όσο και των άλλων μετοχίων του Σινά στην Κύπρο, είναι τα οθωμανικά έγγραφα της μονής. Το παλαιότερο από τα εκδοθέντα, το οποίο αναφέρεται στο μετόχιο της Αγίας Παρασκευής, είναι του έτους 1642 και πρόκειται για ιλάμι (δηλαδή έγγραφο) του διοικητή της Κύπρου, με το οποίο διατάσσει τους στρατιώτες του φρουρίου της Κερύνειας να μην ενοχλούν την κτηματική περιουσία του μετοχίου - ελαιόδενδρα, χαρουπόδενδρα, κήπους και χωράφια¹⁴. Για την προστασία των ίδιων κτημάτων αναφέρεται και διαταγή του διοικητή της Αιγύπτου προς τον καδή της Κερύνειας¹⁵, ενώ από παρόμοια έγγραφα των ετών 1634, 1640, 1652, 1677, 1688, 1695 και 1734 γνωρίζουμε ότι το Σινά είχε ικανοποιητική κτηματική περιουσία σε

13. Αναφορά στους δύο Σιναΐτες μοναχούς γίνεται από πολλούς ιστορικούς μεταγενέστερων χρόνων. Χαρακτηριστικά βλ. Χρυσόστομου Παπαδοπούλου, Η Εκκλησία Κύπρου επί Τουρκοκρατίας, Αθήναι 1929 σ. 113· Λοΐζου Φιλίππου, Η Εκκλησία Κύπρου επί Τουρκοκρατίας, Λευκωσία 1975, σ. 206. Ο επίσημος κατάλογος προγραφών του 1821, που εξέδωσε ο Ιωάννης Θεοχαρίδης, περιλαμβάνει τους «ιερωμένο Γιακουμή από τη Βασίλεια» και «Οικονόμο από την Βασίλεια», του οποίου, όμως, δεν αναφέρεται το όνομα, ούτε άλλα επιπρόσθετα στοιχεία. Βλ. Ιωάννη Θεοχαρίδη, «Οι Κύπριοι προγραφέντες το 1821 σύμφωνα με άγνωστη Οθωμανική πηγή», Δωδώνη 21 (1995) 79. Σε κώδικα της Μονής του Σινά αναφέρεται ότι εκτελέστηκαν τότε ο Οικονόμος Νεόφυτος και ο Οικονόμος Θεόδουλος, οι οποίοι υπηρετούσαν στα μετόχια της Βασίλειας και του Χα Ποτάμι αντιστοίχως. Στον ίδιο κώδικα αναφέρεται ότι οι Τούρκοι εκτέλεσαν τότε και το «γέροντα Ιάκωβο», ο οποίος ήταν στη συνοδεία του Νεοφύτου. Πρόκειται, πιθανότατα, για ιερωμένο υπηρέτη του μετοχίου της Βασίλειας, που ταυτίζεται με τον «ιερωμένο Γιακουμή» του καταλόγου των προγραφέντων. Βλ. Δ. Τσάμη - Κ. Κατσάνη, Το Μαρτυρολόγιον του Σινά, Σιναΐτικά Κείμενα 2, Θεσσαλονίκη 1989, σ. 30.

14. Παύλου Χιδίρογλου, «Κατάλογος επισήμων Οθωμανικών χειρογράφων της Ιεράς Μονής του Όρους Σινά», Επετηρίδα Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών 10 (1980) 359.

15. Π. Χιδίρογλου, «Κατάλογος επισήμων Οθωμανικών χειρογράφων της Ιεράς Μονής του Όρους Σινά», ό.π., σ. 384.

διάφορα μέρη της Κύπρου¹⁶. Στο μετόχιο της Αγίας Παρασκευής αναφέρονται και δύο αντίγραφα σουλτανικών φερμανιών του 1809. Με το μεν πρώτο εντελλόταν ο μουχασίλης (δηλαδή ο διοικητικός υπάλληλος, ο εντεταλμένος με τα καθήκοντα αντιπροσώπου του νομάρχη) της Κύπρου να εξετάσει τα γεγονότα σύμφωνα με τα οποία κάτοικοι της Λευκωσίας αφαίρεσαν με τη βία 1.000 γρόσια από τον Σιναΐτη μοναχό, ο οποίος υπηρετούσε σε αυτό. Το δε δεύτερο είχε αποδέκτη τις αρχές του νησιού, οι οποίες καλούνταν να αποτρέψουν τη διεκδίκηση του πόσιμου νερού του μετοχίου από οποιοδήποτε άλλο, εκτός από τους μοναχούς - δικαιούχους¹⁷.

Ο Άγιος Γεώργιος ο Πυργώτης αποτέλεσε επίσης εξάρτημα του Σινά από τα χρόνια της Λατινοκρατίας. Σύμφωνα με σχετική επιγραφή, που σώζεται στον ναό, η σημερινή εκκλησία ανηγέρθη στα 1609. Στο μετόχιο αυτό άλλοτε διέμεναν μοναχοί και άλλοτε λαϊκοί, οι οποίοι ενοικίαζαν τα κτήματά του. Παρουσία Σιναΐτη μοναχού μαρτυρείται από το 1769, οπότε ο μοναχός Παγκράτιος παρέλαβε τη διαχείρισή του από τον τότε Μητροπολίτη Πάφου (1767-1790) Άγιο Πανάρετο¹⁸.

Το μετόχιο της Παναγίας της Ελεούσας του Ριζοκαρπάσου, όπως πληροφορούμαστε από σημείωμα σε σιναϊτικό κώδικα, αποκτήθηκε από τη μονή του Σινά το 1710: «1710, Δεκεμβρίου 22. Ευγάλαμεν τον γέροντα Αθανάσιο Οικονόμον διά το Καρπάσι εις Κύπρον του εδώσαμεν διά την εξαγοράν του περιβολίου φλωρία βενέτικα 400, ήγουν τετρακόσια, έλαβε και διά έξοδόν του φλωρία 50, εδώσαμεν του και ακόμη τα συνενοημένα έξοδα διά τον δρόμον γρ. 25»¹⁹. Η εκκλησία του μετοχίου

16. Π. Χιδίρογλου, «Κατάλογος επισήμων Οθωμανικών χειρογράφων της Ιεράς Μονής του Όρους Σινά», ό.π., σ. 352-354, 358, 399.

17. Π. Χιδίρογλου, «Κατάλογος επισήμων Οθωμανικών χειρογράφων της Ιεράς Μονής του Όρους Σινά», ό.π., σ. 346-347. Για το μετόχιο της Αγίας Παρασκευής βλ. επίσης: George Jeffery, *A description of the Historic Monuments of Cyprus*, Nicosia 1918, σ. 321-322· Νεοκλή Κυριαζή, *Τα μοναστήρια εν Κύπρω*, Λάρνακα 1950, σ. 144.

18. Ιωάννου Τσικνοπούλλου, *Ιστορία της Εκκλησίας Πάφου*, Λευκωσία 1971, σ. 231· Για το ίδιο μετόχιο βλ. G. Jeffery, *A description of the Historic Monuments of Cyprus*, ό.π., σ. 386.

19. Σιναΐου Πορφυρίου, «Σιναϊτικά», *Νέα Σιών* 31 (1936) 294.

είναι κτίσμα του 15ου αιώνα²⁰ και βρίσκεται «επί μαγευτικοτάτης τοποθεσίας επί υψηλού οροπεδίου καταφύτου εκ πεύκων και διαφόρων άλλων αγρίων δένδρων»²¹. Το μετόχιο της Ελεούσας, όπως συνέβαινε και με τα υπόλοιπα μετόχια, ανάλογα με τις επικρατούσες συνθήκες και τη γενικότερη κατάσταση της μονής του Σινά, επανδρώνετο ή ενοικιάζετο σε ντόπιους, που καλλιεργούσαν τα κτήματά του. Σύμφωνα με τοπική παράδοση, όταν κάποιος κυνηγημένος από τους κατακτητές κατέφευγε στο προαύλιό του, αμέσως έπαυε η δίωξή του²².

Για το τέταρτο μετόχιο, αυτό του Αγίου Ορέστη, οι πληροφορίες είναι ελάχιστες και περιορίζονται στις σχετικές αναφορές του σιναϊτικού κώδικα 2197 και του καταστίχου VI του 1825 της Αρχιεπισκοπής Κύπρου. Περιήλθε, μάλλον, στην κτημοσύνη της μονής στα τέλη του 18ου και εγκατελείφθη στα μέσα του 19ου αιώνα.

Μετόχιο της Ιεράς Μονής του Σινά στα πρώτα χρόνια της Τουρκοκρατίας (1571-1878) ήταν και το μοναστήρι της Παναγίας της Κρινιώτισσας στον Πενταδάκτυλο. Το 1735, που το επισκέφθηκε ο Μπάρσκυ, ο οποίος παρέχει τη σχετική πληροφορία, ήταν ήδη εγκατελειμμένο και ετοιμόρροπο²³. Σύμφωνα με την παράδοση, την οποία αναφέρει ο Μπάρσκυ, η Κρινιώτισσα ήταν αρχικά το κυρίως μετόχιο του Σινά στην περιοχή, αλλά αργότερα περιήλθε σε δεύτερη μοίρα. Προηγουμένως υπήρξε, για κάποιο διάστημα, μετόχιο του Αγίου Γεωργίου των Μαγγάνων και, όπως μας πληροφορεί σημείωμα σε παλαιό χειρόγραφο, σε αυτό λειτουργούσε σχολείο, κατά το 16ο αιώνα. Από το ίδιο μετόχιο σώζεται και ένα

20. Αθανασίου Παπαγεωργίου, «Ελεούσας Παναγίας εκκλησία, Ριζοκάρπασο», Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια, τ. 5ος, σ. 45-46. Αναφορά στη σχέση Σινά και Ελεούσας Ριζοκαρπάσου γίνεται και από τον Ν. Κυριαζή, Τα μοναστήρια εν Κύπρω, ό.π., σ. 116.

21. Γεωργίου Φραγκούδη, Κύπρις, Αθήναι 1890, σ. 413.

22. Χρίστου Ταουσιάνη, Αι εκκλησίοι του Ριζοκαρπάσου, Λευκωσία 1983, σ. 116.

23. Α. Στυλιανού, «Οι περιηγήσεις του Ρώσου μοναχού Βασιλείου Γρηγόροβιτς Βάρσκυ», ό.π., σ. 53.

δεύτερο χειρόγραφο σχετικό με τα περιουσιακά του στοιχεία²⁴. Ο ημερειπωμένος ναός του χρονολογείται στο 14ο αιώνα²⁵ και πανηγύριζε στις 2 Φεβρουαρίου, μέρα που εορτάζεται η Υπαπαντή του Κυρίου²⁶. Το 1968 το Τμήμα Αρχαιοτήτων το περιέλαβε στον κατάλογο των μνημείων του τόπου, που κινδύνευαν από ολική καταστροφή, και ανέλαβε τη στερέωση του τρούλου και των τοίχων.

Την ίδια περίοδο, όπως υποστηρίζεται από ισχυρή τοπική παράδοση, στην κατοχή της μονής του Σινά ανήκαν και τα κτήματα του χωριού Σινά Όρος, στην περιοχή της Σολιάς, τα οποία όμως περιήλθαν σταδιακά στους κατοίκους²⁷. Συνδεδεμένες εξάλλου με τη μονή φαίνεται να ήταν και διάφορες άλλες περιοχές, όπως στην Ποταμιού, στο Βουνί και στα Λύμπια, οι οποίες φέρουν το τοπωνύμιο «Σιναϊτικά»²⁸. Απουσιάζουν όμως ιστορικές μαρτυρίες που να διαφωτίζουν σχετικά

24. Για τα διάφορα σχετικά έγγραφα βλ. Costas Constantinides - Robert Browning, *Dated Greek Manuscripts from Cyprus to the year 1570*, Nicosia 1993, σ. 5, 36, 58-59, 245.

25. Αθανασίου Παπαγεωργίου, «Η παλαιοχριστιανική και βυζαντινή αρχαιολογία και τέχνη εν Κύπρω κατά τα έτη 1967-1968», *Απόστολος Βαρνάβας* 41 (1970) 352-354. Για το μετόχιο της Κρινιώτισσας βλ. G. Jeffery, *A description of the Historic Monuments of Cyprus*, ό.π., σ. 322· Κ. Άμαντου, *Σιναϊτικά Μνημεία Ανέκδοτα*, ό.π., σ. 37

²⁶. «Η Εκκλησία ήτις είναι αφιερωμένη εις την Παναγίαν την Κρινιώτισσαν της οποίας τελείται εορτή και πανήγυρις την 2αν ημέραν Φεβρουαρίου, διατηρεί την προς το δυτικόν άκρον λιθοδομήν αυτής και μέρος του κεντρικού θόλου, αλλαχού όμως κατέρρευσε...». Βλ. Ι. Περισιτιάνη, *Γενική Ιστορία της Νήσου Κύπρου*, ό.π., 6. 149.

27. Γιάννη Παπαδοπούλου, «Λαογραφία Κύπρου και Αττικής», *Λαογραφική Κύπρος* 14 (1984) 94· Κώστα Πιλαβάκη, «Ετυμολογία των πόλεων και των χωριών της Κύπρου», *Λαογραφική Κύπρος* 8 (1978) 29· G. Jeffery, *A Description of the Historic Monuments of Cyprus*, ό.π., σ. 285· «Σινά Όρος», *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τ. 12ος, Λευκωσία 1990, σ. 211.

28. Menelaos Christodoulou - Konstantinos Konstantinides, *A complete Gazetteer of Cyprus*, v. I, Nicosia 1987, σ. 1100.

το ζήτημα. Δύο βουνοκορφές εξάλλου, στα Άρδανα και στο Φτερικούδι, που καλούνται «Σινά Όρος» οφείλουν μάλλον την ονομασία στη μορφολογία τους²⁹.

Από τα προαναφερθέντα οθωμανικά έγγραφα του Σινά γνωρίζουμε ότι η μονή είχε κτήματα και στην Αμμόχωστο, τουλάχιστον από τις αρχές του 17ου αιώνα³⁰, ενώ από μεταγενέστερα δημοσιεύματα πληροφορούμαστε ότι ανάμεσα στα μετόχια της στην Κύπρο κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας περιλαμβάνονταν και τα κτήματα που βρίσκονταν γύρω από την περιοχή της Αγίας Αικατερίνης της Φυτέφκειας στην Κρήτου Τέρρα³¹. Η εκκλησία αυτή, που είναι κτίσμα του πρώτου μισού του 16ου αιώνα, περιλαμβάνεται ανάμεσα στις σημαντικότερες εκκλησίες της περιόδου της Λατινοκρατίας, που είναι αφιερωμένες στην Αγία Αικατερίνη. Οι πιο αξιόλογες από τις υπόλοιπες είναι αυτές της Λευκωσίας - το σημερινό τζαμί του Χαϊδάρ Πασά - που είναι κτίσμα του 14ου αιώνα, της Τάλας, που κτίστηκε το 15ο αιώνα και πήρε τη σημερινή της μορφή στα μέσα του 16ου αιώνα³², καθώς και αυτή των Πυργών, που είναι κτίσμα επίσης του 14ου αιώνα³³.

Στα σιναιϊτικά μετόχια στην Κύπρο του 18ου αιώνα αναφέρεται ο ιστορικός Κυπριανός, ο οποίος στον σχετικό κατάλογο περιλαμβάνει αυτά της Αγίας Παρασκευής, της Ελεούσας και του Αγίου Γεωργίου του Ρηγάτη, ενώ τον Άγιο

29. M. Christodoulou - K. Konstantinides, *A complete Gazetteer of Cyprus*, ό.π., σ. 1100.

30. Π. Χιδίρογλου, «Κατάλογος Οθωμανικών χειρογράφων της Ιεράς Μονής του Όρους Σινά», ό.π., σ. 403.

31. «Κάθε τόσο ερχόταν ένας μοναχός από την Αίγυπτο για να κανονίσει τις υποθέσεις του μοναστηριού...». Βλ. Χρυσάνθου Χρυσάνθου, «Κινδυνεύει στην Κρήτου Τέρρα το καζίνο του 1870. Χρωστούμε Βερεσέδια», Σελίδες 74 (1993) 66. Αναφορά στο μετόχιο αυτό γίνεται σε κυπριακό εκκλησιαστικό περιοδικό του 1911, οπότε εκποιήθηκε από τον τότε Αρχιεπίσκοπο Σινά Πορφύριο Β΄. Βλ. Ανωνύμου, «Εκκλησιαστικά Χρονικά», Εκκλησιαστικός Κήρυξ 1 (1911) 428.

32. Για τις εκκλησίες αυτές βλ. Αθανασίου Παπαγεωργίου, «Αγία Αικατερίνη», Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια, τ. 1ος, Λευκωσία 1984, σ. 274-275. Για το τζαμί του Χαϊδάρ πασά βλ. επίσης: Ιωάννου Χάκκεττ, *Ιστορία της Ορθοδόξου Εκκλησίας της Κύπρου*, τ. Γ΄, Πειραιάς 1932, σ. 42.

33. Άντρου Παυλίδη, *Η Κύπρος χθές. Γκραβούρες, Κύπρος 1982*, σ. 148-149.

Γεώργιο τον Πυργώτη τον αναφέρει ως μετόchio του Πατριαρχείου Ιεροσολύμων³⁴. Πρόκειται για ανακρίβεια, που οφείλεται πιθανότατα σε τυπογραφικό λάθος, αφού ο Κυπριανός, σε άλλες σελίδες της ιστορίας του αναφέρεται στη σχέση του Αγίου Γεωργίου του Πυργώτη με το Σινά³⁵. Στην πραγματικότητα μετόchio του Παναγίου Τάφου ήταν ο Άγιος Γεώργιος ο Ρηγάτης, όπως τεκμηριώνεται από πολλές ιστορικές μαρτυρίες³⁶. Ο Μπάρσκυ, που το επισκέφθηκε το 1735, αναφέρει πως το Πατριαρχείο Ιεροσολύμων απέστειλε σε αυτό κάθε τέσσερα χρόνια ένα αγιοταφίτη μοναχό, ο οποίος διαχειριζόταν την κτηματική του περιουσία³⁷.

Προς το τέλος της Τουρκοκρατίας, οπότε άρχισαν με πρωτοβουλία της Κυπριακής Εκκλησίας να ιδρύονται στην Κύπρο ελληνικά σχολεία, οι Σιναΐτες αντιπρόσωποι δεν παρέλειπαν να συνεισφέρουν αξιόλογα χρηματικά ποσά στο κοινό ταμείο. Έτσι, όταν το 1839 η γενική συνέλευση, που έγινε στη Λευκωσία και στην οποία συμμετείχαν ο Αρχιεπίσκοπος Πανάρετος (1827-1840), οι Μητροπολίτες, καθώς και οι πρόκριτοι του τόπου, αποφάσισε την ίδρυση ελληνικών σχολών στη Λεμεσό και στη Λάρνακα, καθώς και αλληλοδιδακτικών σχολείων στην Πάφο και στην

34. Αρχιμ. Κυπριανού, Ιστορία Χρονολογική της Νήσου Κύπρου, ό.π., σ. 393.

35. Αρχιμ. Κυπριανού, Ιστορία Χρονολογική της Νήσου Κύπρου, ό.π., σ. 52.

36. Για τον Άγιο Γεώργιο το Ρηγάτη και τη σχέση του με το Πατριαρχείο Ιεροσολύμων βλ. Αθανασίου Παπαγεωργίου, «Γεωργίου αγίου του Ρηγάτη Εκκλησία», Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια, τ. 4ος, Λευκωσία 1986, σ. 54· Ιωάννου Τσικνοπούλλου, Η Ιερά Μονή του Χρυσοστόμου του Κουτζουβένδη και τα ιερά αυτής κτίσματα, Λευκωσία 1959, σ. 132-134· G. Jeffery, A description of the historic Monuments of Cyprus, ό.π., σ. 223· Rupert Gunnis, Historic Cyprus, Nicosia ³1973, σ. 307. Ο Νεοκλής Κυριαζής στο βιβλίο του για τα μοναστήρια της Κύπρου χρησιμοποιεί ως πηγή του για τη συγγραφή του σχετικού άρθρου την ιστορία του Κυπριανού και υποστηρίζει ότι αυτό ανήκε στο Σινά. Βλ. Ν. Κυριαζή, Τα μοναστήρια εν Κύπρω, ό.π., σ. 46-47.

37. Α. Στυλιανού, «Οι περιηγήσεις του Ρώσου μοναχού Βασιλείου Μπάρσκυ», ό.π., σ. 55-57.

Κερύνεια, η μονή του Σινά προσέφερε για το σκοπό αυτό 300 γρόσια³⁸. Παρόμοιες εισφορές έγιναν ξανά το 1850 -200 γρόσια³⁹ και το 1859 -500 γρόσια⁴⁰. Αργότερα η μονή όρισε ετήσια συνδρομή, η οποία αρχικά ήταν 12 λίρες Αγγλίας, αλλά αργότερα έγινε 10 λίρες. Μερικές φορές, που τα εισοδήματά της στην Κύπρο δεν ήταν τα αναμενόμενα, οι αντιπρόσωποί της καθυστέρουσαν να πληρώνουν την εισφορά τους, γεγονός που δυσχέραινε το έργο των μελών της Σχολικής Εφορείας. Σώζεται επιστολή των τελευταίων, του 1888, προς «τον διευθυντή των εν Κύπρω Σιναϊτικών κτημάτων», με την οποία του ζητείται να πληρώσει τις καθυστερημένες συνδρομές, που ανέρχονταν στο ποσό των 11.560 γροσίων, ώστε να μπορέσουν να ανταποκριθούν στις πολλές υποχρεώσεις τους⁴¹.

Μεγάλα ποσά προσέφερε σχεδόν ετησίως από το 1839 και ο Πρωτοσύγκελλος Γρηγόριος Σιναΐτης, ο οποίος καταγόταν από την Κρήτη. Αναφέρεται χαρακτηριστικά πως το 1839 επιχορήγησε τη λειτουργία των εκπαιδευτηρίων της Λευκωσίας με το ποσό των 500 γροσίων⁴², το 1840 με άλλα 500⁴³, το 1841 με 200⁴⁴ και το 1842 επίσης

38. Λ. Φιλίππου, Η Εκκλησία Κύπρου επί Τουρκοκρατίας, ό.π., σ. 244· Του ιδίου, Τα Ελληνικά Γράμματα εν Κύπρω κατά την περίοδον της Τουρκοκρατίας (1571-1878), τ. Α΄, Λευκωσία 1930, σ. 167· Ιερωνύμου Περισιτιάνη, Ιστορία των Ελληνικών Γραμμάτων. Από της Τουρκικής κατακτήσεως μέχρι της Αγγλικής κατοχής (1571-1878), Λευκωσία 1930, σ. 57.

39. Λ. Φιλίππου, Η Εκκλησία Κύπρου επί Τουρκοκρατίας, ό.π., σ. 245.

40. Ι. Περισιτιάνη, Ιστορία των Ελληνικών Γραμμάτων, ό.π., σ. 64, 101.

41. Θεοδώρου Παπαδοπούλλου, Κώδιξ Σχολείων Λευκωσίας, Λευκωσία 1991, σ. 321.

42. Λ. Φιλίππου, Η Εκκλησία Κύπρου επί Τουρκοκρατίας, ό.π., σ. 244· Του ιδίου, Τα Ελληνικά Γράμματα, τ. Α΄, ό.π., σ.167. Στο σχετικό πίνακα ο Γρηγόριος αναφέρεται ως «Γρηγόριος πρώην Σιναΐτης».

43. Λ. Φιλίππου, Τα Ελληνικά Γράμματα, τ. Α΄, ό.π., σ. 169· Ι. Περισιτιάνη, Ιστορία των Ελληνικών Γραμμάτων, ό.π., σ. 60. Ο Γρηγόριος αναφέρεται στην περίπτωση αυτή ως «πρώην επιστάτης Βασιλείας».

44. Λ. Φιλίππου, Τα Ελληνικά Γράμματα, τ. Α΄, ό.π., σ. 170· Ι. Περισιτιάνη, Ιστορία των Ελληνικών Γραμμάτων, ό.π., σ. 63. Φαίνεται ότι το έτος αυτό ο Γρηγόριος ανέλαβε

με 200⁴⁵. Σε αυτόν, ουσιαστικά, οφείλει τη συνέχιση της λειτουργίας του το Παρθεναγωγείο Λευκωσίας, που ιδρύθηκε το 1859, αφού το 1861, όπως πληροφορούμαστε από επιστολή της Σχολικής Εφορείας προς τον πρόεδρο του Ελληνικού Φιλολογικού Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως, προσέφερε για την κάλυψη των αναγκών του το υπέρογκο για την εποχή ποσό των 10.000 γροσίων⁴⁶. Οι ενέργειές του αυτές συνέτειναν, ώστε να περιληφθεί ανάμεσα στους μεγάλους ευεργέτες των σχολείων της πόλης⁴⁷. Ο Γρηγόριος διηύθυνε αρχικά το μετόχιο του

και πάλιν τη διεύθυνση των κτημάτων του Σινά, αφού αναφέρεται ως «Πρωτοσύγκελλος των Σιναϊτικών κτημάτων κυρ Γρηγόριος».

45. Ι. Περισιτιάνη, Ιστορία των Ελληνικών Γραμμάτων, ό.π., σ. 64. Και αυτή τη φορά αναφέρεται ως «Πρωτοσύγκελλος των Σιναϊτών».

⁴⁶. «Το δε Παρθεναγωγείον συνέστη κατά πρώτον το 1859, την πρώτην ώθησιν δόντος του Σιναϊτού Κυρίου Γρηγορίου, προσενεγκόντος προς τον σκοπόν τούτον 10.000 γροσίων...». Βλ. Χαραλάμπου Παπαδοπούλλου, «Ανέκδοτα Έγγραφα περί των σχολείων Λευκωσίας», Κυπριακά Σπουδαί 19 (1956) 256. Το σχετικό έγγραφο δημοσίευσε ο Θ. Παπαδόπουλλος, Κώδιξ σχολείων της Λευκωσίας, ό.π., σ. 204, 430-431. Βλ. επίσης Ι. Περισιτιάνη, Ιστορία των Ελληνικών Γραμμάτων, ό.π., σ. 75, 102, 408. Ο Φίλιππος Γεωργίου αναφέρει, λανθασμένα, ως έτος ίδρυσης του Παρθεναγωγείου και χορηγίας των χρημάτων από τον Γρηγόριο το έτος 1857. Παρόμοιο λάθος γίνεται και από τον Ιωάννη Χάκκεττ. Βλ. Φιλίππου Γεωργίου, Ειδήσεις ιστορικά περί της Εκκλησίας Κύπρου, Αθήναι 1875, σ. 131· Ιωάννου Χάκκεττ, Ιστορία της Ορθοδόξου Εκκλησίας της Κύπρου, τ. Α΄, Αθήναι 1923, σ. 330. Ο Ευέλθων Γλυκός διορθώνει τη χρονολογία ίδρυσης του Παρθεναγωγείου στη σωστή, 1859, ενώ τη δωρεά του Γρηγορίου την τοποθετεί, λανθασμένα, στις 18 Σεπτεμβρίου 1860 αντί στις 24 Μαΐου 1861, που είναι η ορθή. Βλ. Ευέλθοντος Γλυκού, «Ιστορία της Ελληνικής Σχολής Λευκωσίας (1808-1893)», στο βιβλίο: Παγκυπρίου Γυμνασίου (έκδ.), Επετηρίς του Συλλόγου των Τελειοφοίτων του Παγκυπρίου Γυμνασίου και Διδασκαλείου, Λευκωσία 1917, σ. 52.

47. Παγκυπρίου Γυμνασίου (έκδ.), Επετηρίς του Συλλόγου των Τελειοφοίτων, ό.π., σ. 63· Αριστοδήμου Πιλαβάκη, Η Λεμεσός και τα σχολεία της, Λεμεσός 1929, σ. 200·

Σινά στη Βασιλεία. Αργότερα, όμως, εγκαταστάθηκε στη Λευκωσία, όπου και διέμενε μέχρι το τέλος της ζωής του. Μετά τον θάνατό του, που συνέβηκε στη Λάρνακα, άφησε με διαθήκη του μεγάλο μέρος της περιουσίας του στον ναό του Αγίου Λαζάρου, καθώς και σε διάφορους συγγενείς και γνωστούς του, όπως και στο Σινά. Η μονή του Σινά, όμως, διεκδίκησε την περιουσία του, αφού «πάσα κινητή τε και ακίνητος περιουσία, ανήκουσα οιωδήποτε μοναχώ, μετά τον θάνατον τούτου αυτοδικαίως είναι κτήμα της Μονής»⁴⁸. Δεν γνωρίζουμε την τελική κατάληξη της περιουσίας του Γρηγορίου, η διαθήκη του, όμως, είναι ενδεικτική των δεσμών που δημιουργούσαν οι Σιναΐτες στην Κύπρο με τα τοπικά πνευματικά κέντρα.

Κατά την περίοδο της Αγγλοκρατίας (1878-1960) η κτηματική περιουσία της μονής στην Κύπρο εκποιήθηκε σταδιακά για να περιοριστεί τελικά στην προσοδοφόρο

Παγκυπρίου Γυμνασίου (έκδ.), Αναμνηστικόν Λεύκωμα (1893-1993), Λευκωσία 1993, σ.322.

48. Νεοκλή Κυριαζή, «Διαθήκαι και ελεημοσύναι», Κυπριακά Χρονικά 6 (1929) 297-299, όπου δημοσιεύεται η διαθήκη του Γρηγορίου, καθώς και η επιστολή που έστειλε ο τότε Αρχιεπίσκοπος Κύπρου Σωφρόνιος προς την εκκλησιαστική επιτροπή του ναού του Αγίου Λαζάρου, με την οποία ενημέρωνε τα μέλη της για τις απαιτήσεις του Σινά. Ο Κυριαζής αναφέρει ότι ο Γρηγόριος ήταν «Έλλην υπήκοος, Ζακύνθιος», γεγονός, όμως, που δεν βρίσκει σύμφωνους τους Γεώργιο Φιλίππου και Ιερώνυμο Περισιτιάνη, οι οποίοι αναφέρουν ότι καταγόταν από την Κρήτη. Βλ. Γ. Φιλίππου, Ειδήσεις ιστορικά περί της Εκκλησίας της Κύπρου, ό.π., σ. 131· Ι. Περισιτιάνη, Ιστορία των Ελληνικών Γραμμάτων, ό.π., σ. 75, 408. Πάντως με τη διαθήκη του ο Γρηγόριος κληροδότησε μέρος της χρηματικής του περιουσίας και σε μοναστήρια της Κρήτης, με τα οποία είχε πνευματικούς δεσμούς, όπως επίσης «στους Κρητικούς που πολεμούν», καθώς και στον Κρητικό υπηρέτη του, ενδείξεις, μάλλον, της ορθότητας για την κρητική του καταγωγή. «Ο Σιναΐτης Αρχιμανδρίτης ή Πρωτοσύγκελλος Γρηγόριος Παπαδόπουλος» της διαθήκης είναι ασφαλώς το ίδιο πρόσωπο με τον ευεργέτη των Εκπαιδευτηρίων της Λευκωσίας, αφού με το ίδιο όνομα υπογράφει τη δωρεά της 24ης Μαρτίου 1861 προς το Παρθεναγωγείο της πόλης: «Γρηγόριος Πρωτοσύγκελλος Σιναΐτης ο Παπαδόπουλος». Βλ. Θ. Παπαδοπούλλου, Κώδιξ Σχολείων της Λευκωσίας, ό.π., σ. 431.

περιοχή της Βασιλείας. Από σκόρπιες ειδήσεις σε εφημερίδες και περιοδικά της εποχής γνωρίζουμε ότι στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ού αιώνα τα μετόχια της Ελεούσας, του Αγίου Γεωργίου του Πυργώτη και του Ψευδά, για μεγάλες χρονικές περιόδους, ενοικιάζοντο στους ντόπιους. Κάποια διαστήματα, όμως, ανάλογα με το ανθρώπινο δυναμικό της μονής, επανδρώνονταν από Σιναίτες αντιπροσώπους. Καθόλη αυτή την περίοδο, οι μοναχοί του Σινά στην Κύπρο δεν είχαν οποιαδήποτε εκκλησιαστική ή πολιτική επιρροή, αλλά ασχολούνταν αποκλειστικά με γεωργικές εργασίες.

Πιο σημαντικά από τα μετόχια που είχε το Σινά στα πρώτα χρόνια της Αγγλοκρατίας ήταν αυτά της Βασιλείας και της Ελεούσας⁴⁹. Εκείνο του Αγίου Γεωργίου είχε αρχικά εκμισθωθεί, το 1879, σε κατοίκους του χωριού Νικόκλεια⁵⁰ και στη συνέχεια στους αδελφούς Αποστολίδη⁵¹, ενώ το μετόχιο του Ψευδά είχε ενοικιαστεί σε ντόπιους⁵². Κατά καιρούς, όμως, διαχειριζόνταν την κτηματική τους περιουσία Σιναίτες μοναχοί, όπως για παράδειγμα το έτος 1894, οπότε διέμενε σε αυτό ο μοναχός Μελέτιος⁵³. Στο μετόχιο του Αγίου Γεωργίου εγκαταστάθηκαν και

49. Από έκθεση της επιτροπής για τα εκκλησιαστικά κτήματα γνωρίζουμε ότι το 1897 τα μετόχια της Βασιλείας και της Ελεούσας ήταν επανδρωμένα, ενώ αυτά του Ψευδά και του Αγίου Γεωργίου ενοικιάζονταν, μάλλον, σε κατοίκους των γύρω χωριών. Βλ. Ιω. Χάκκεττ, Ιστορία της Ορθοδόξου Εκκλησίας της Κύπρου, τ. Β', ό.π., σ. 107,158. Τα ίδια μετόχια λειτουργούσαν και στις αρχές του 20ού αιώνα. Βλ. Κωνσταντίνου Παπαμιχαλόπουλου, Η Μονή του Όρους Σινά, Αθήναι 1932, σ. 371.

50. Ιω. Τσικνοπούλλου, Ιστορία της Εκκλησίας Πάφου, ό.π., σ. 231.

51. Μάγδας Ρίχτερ, Ελληνικά ήθη και έθιμα στην Κύπρο, Λευκωσία 1994, σ. 57.

52. Μ. Ρίχτερ, Ελληνικά ήθη και έθιμα στην Κύπρο, ό.π., σ. 57.

⁵³. «Η ευσεβής και ενάρετος συμπολίτις ημών Άννα Γ. Νικολαΐδου, επιστρέφουσα οίκαδε εκ του προσκυνήματος του Τιμίου Σταυρού του Θεοκρεμμάστου, προσεβλήθη υπό κεραυνοβόλου αποπληξίας παρά το χωρίον Ψευδά, μεθ' όλας δε τας προς σωτηρίαν αυτής προσπαθείας αμφοτέρων των υιών της, προσκαλεσάντων τον ιατρόν εις το εν τω ρηθέντι χωρίω Σιναϊτικόν Μετόχιον... Η νεκρώσιμος ακολουθία εψάλη υπό του Πανοσιολογιωτάτου Σιναϊτου μοναχού κ. Μελετίου». Βλ. Ένωσις, 7/19.10.1894.

πάλι Σιναΐτες μοναχοί, κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1930, πρώτα ο μοναχός Αγάπιος, ο οποίος απεβίωσε το 1933, και στη συνέχεια ο ιερομόναχος Παρθένιος, οι οποίοι πολλαπλασίασαν τις καλλιέργιές του⁵⁴. Τότε ανακαινίστηκε και ο ναός του από τον ιερομόναχο Δανιήλ, ο οποίος διέμενε στο μετόχιο της Βασιλείας⁵⁵.

Το μετόχιο της Ελεούσας παρήγε κυρίως δημητριακά και τροφοδοτούσε με ικανοποιητικές ποσότητες την κεντρική μονή⁵⁶. Τα κτήματά του διεκδικήθηκαν, για κάποιο διάστημα στα τέλη του 19ου αιώνα, από τους κατοίκους της γειτονικής Γιαλούσας, με το δικαιολογητικό ότι οι ίδιοι τα είχαν δωρήσει στο Σινά κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας, απαίτηση που, όμως, δεν καρποφόρησε⁵⁷. Σε αυτό, συνήθως, διέμενε Σιναΐτης μοναχός, όπως ο Οικονόμος Ιερόθεος, ο οποίος έζησε στα τέλη του περασμένου αιώνα⁵⁸.

Η μεγάλη σε έκταση κτηματική περιουσία του μετοχίου της Αγίας Παρασκευής στη Βασιλεία υποχρέωνε, τις περισσότερες φορές, τον μοναχό, ο οποίος τη διαχειριζόταν, να εκμισθώνει μέρος της σε ντόπιους, ώστε να καλλιεργείται ολόκληρη. Από ένα τέτοιο ενοικιαστήριο έγγραφο, ημερομηνίας 24 Οκτωβρίου 1887, με εκμισθωτή τον Πρωτοσύγκελλο Μελέτιο και ενοικιαστές τον Λάμπρο Γεωργίου Μίρμιλλο από τον Βαβυλά και τον Οθωμανό Χατζημεχμέταγα Όμπαση από τη

⁵⁴. «Υπό της Ιεράς Μονής του Σινά απεστάλη νέος Οικονόμος του εν Χα Ποτάμι (εν Πάφω) Σιναΐτικου Μετοχίου ο Πανοσιολογιώτατος Ιερομόναχος Παρθένιος εις αντικατάστασιν του προς Κύριον εκδημήσαντος μακαριστού μοναχού Αγαπίου...». Βλ. «Χρονικά», Απόστολος Βαρνάβας 5 (1933) 50.

55. Ιω. Τσικνοπούλλου, Ιστορία της Εκκλησίας Πάφου, ό.π., σ. 231.

56. Σώζεται φωτογραφία του μετοχίου του περασμένου αιώνα, όπου φαίνεται και η αποθήκη των δημητριακών. Βλ. Πολιτιστικού Κέντρου Λαϊκής Κυπριακής Τράπεζας (έκδ.), Τετράδια μελέτης της Κύπρου, Λευκωσία 1994, φ. 66α· Μάγδας Ρίχτερ, Ελληνικά ήθη και έθιμα στην Κύπρο, ό.π., σ. 24, 160, Φ. 31.

⁵⁷. «Μεταξύ των κατοίκων Αιγιαλούσης και του ενταύθα Μοναστηρίου του Σινά Ελεούσης, ανεφύησαν σπουδαίαι διαφοραί περί τινων χωραφίων ευρισκομένων εις θέσιν Σελενιάν...». Βλ. Σάλπιγξ, 21.1.1889.

58. Ο Ιερόθεος απέθανε το 1890. Βλ. Σάλπιγξ, 3.3.1890· Φωνή της Κύπρου, 17/1.3.1890.

Λάπηθο, αντλούμε πολλές ενδιαφέρουσες λεπτομέρειες για τη γεωργοκτηνοτροφική ζωή στο μετόχιο⁵⁹. Φαίνεται ότι ένα μεγάλο μέρος των εσόδων του στηριζόταν κυρίως στα κοπάδια από πρόβατα και κατσίκες, που εκτρέφονταν από τους λαϊκούς υπηρέτες του⁶⁰. Εκκαλλιεργούντο επίσης ελαιόδεντρα, αμπέλια, σιτηρά, καθώς και φυτά που παρήγαν κολοκάσι και διάφορα άλλα κηπευτικά. Η μεγάλη έκταση της καλλιεργήσιμης γης του μετοχίου επέτρεπε στους κατοίκους, τόσο της Βασιλείας, όσο και των γύρω χωριών, να εργοδοτούνται σε μόνιμη βάση σε αυτό και να έχουν ένα σταθερό εισόδημα, ώστε να μπορούν να επιβιώνουν κατά τη διάρκεια των δύσκολων χρόνων της Τουρκοκρατίας⁶¹. Παρόμοια σχέση εξακολούθησε να υπάρχει και στα μεταγενέστερα χρόνια. Ταυτόχρονα ο εκάστοτε Σιναΐτης μοναχός, ο οποίος υπηρετούσε στο μετόχιο, έθετε κάτω από την προστασία του την παιδεία του χωριού και ενίσχυε οικονομικά τη λειτουργία του σχολείου⁶². Το 1969, οι τοπικές αρχές εντοίχισαν στο δημοτικό σχολείο αναμνηστική επιγραφή σε ένδειξη ευγνωμοσύνης

59. Κώστα Κύρρη - Φρίξου Καϊμακάμη, «Ανέκδοτα έγγραφα από το αρχείο του Δήμου Λαπήθου ως συμβολή εις την ιστορίαν αυτού», Χρονικά της Λαπήθου li (1970) 55-58, 69-73.

60. Ο πλούτος του μετοχίου αποτελούσε πρόκληση για τους κακοποιούς, οι οποίοι κατά καιρούς επεδίωκαν να ληστεύουν την περιουσία του. Στον κυπριακό τύπο του περασμένου αιώνα υπάρχουν μερικά δημοσιεύματα, που αναφέρουν επιθέσεις, με σκοπό τη ληστεία, εναντίον υπηρετών που εργάζονταν σε αυτό: «Προ ημερών κακούργοι άγνωστοι επιδρομήσαν ένα των υπηρετών του εν Βασιλεία επιστάτου των κτημάτων της Μονής Σινά κ. Μελετίου...». Βλ. Φωνή της Κύπρου, 11/23.5.1890.

61. «Το εν Βασιλεία Μετόχιον και οι Αντιπρόσωποι του Σινά επί μίαν εκατονταετηρίδα από το 1821-1921», στον τόμο: Ιωάννου Χατζηιωάννου (επιμ.), Πανελλήνιον Λεύκωμα εθνικής εκατονταετηρίδος, 1821-1921. Η Χρυσή Βίβλος του Ελληνισμού, τ. Στ', Αθήναι 1922, σ. 217-219.

62. «Η Μονή Σινά συντηρεί σχεδόν όλον τον εργατικόν κόσμον της Βασιλείας, εκατοντάδες λιρών εξοδεύουσα διά τους εκάστοτε εν τοις κτήμασι της Μονής εργαζομένους. Πλην τούτου ο εκάστοτε Αρχιμανδρίτης παρέχει εκ του ιδίου θυλακίου συνδρομήν αυτού εις το σχολείον του χωριού του...». Βλ. Φωνή της Κύπρου, 28/11.12.1915.

για την προσφορά, που είχε η μονή του Σινά, μέσω των αντιπροσώπων της στην Κύπρο, στη διάδοση των ελληνικών γραμμάτων στο χωριό. Τα αποκαλυπτήρια έγιναν τον Νοέμβριο του ίδιου χρόνου από τον τότε Αρχιεπίσκοπο (1963-1973) Σινά Γρηγόριο⁶³.

Από επιστολή του Αρχιεπισκόπου Σινά (1926-1968) Πορφύριου Γ', ημερομηνίας 19 Οκτωβρίου 1939, προς τον Άγγλο πρέσβη στην Αίγυπτο, γνωρίζουμε ότι οι ελιές, που παρήγαν τα μετόχια του Σινά στην Κύπρο, είχαν για τη σιναϊτική αδελφότητα μεγαλύτερη πρακτική αξία από ό,τι τα υπόλοιπα γεωργικά προϊόντα παραγωγής⁶⁴. Αποτελούσαν άλλωστε βασικό είδος διατροφής για τους μοναχούς, κατά τις μακρές περιόδους νηστείας, ενώ το λάδι τους χρησιμοποιείτο, τόσο για τη διατροφή, όσο και για το άναμμα των κανδηλιών. Εξαιτίας της έναρξης, όμως, του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου, οι αγγλικές αποικιοκρατικές αρχές απαγόρευσαν την εξαγωγή ελαιόλαδου από την Κύπρο με αποτέλεσμα η μονή να στερηθεί τις 500 οκάδες, που παρήγαν τα τέσσερα μετόχια του Σινά στο νησί. Για τον λόγο αυτό ο Πορφύριος ζητούσε από τον Άγγλο πρέσβη να ενεργήσει, ώστε να επιτραπεί η εξαγωγή τους, αίτημα που τελικά έγινε δεκτό.

Οι γενικότερες κοινωνικοοικονομικές συνθήκες, που δημιουργήθηκαν κατά τη διάρκεια του αιώνα μας, κατέστησαν ασύμφορη την καλλιέργεια των κτημάτων της μονής και έτσι το 1911 εκποιήθηκαν αυτά της Αγίας Αικατερίνης της Φυτεύκειας στην Κρήτου Τέρρα⁶⁵, το 1917 αυτά στη συνοικία Άγιος Λουκάς της Αμμοχώστου⁶⁶, στα

63. «Ο Αρχιεπίσκοπος Σιναίου εις Κύπρον», Απόστολος Βαρνάβας 30 (1969) 295-296.

64. Κρατικό Αρχείο Κύπρου, SA1: 1614/1939.

65. «Τη 16η του μηνός ανεχώρησεν εκ Λεμεσού επιστρέφων εις την Μονήν αυτού ο Σεβασμιώτατος Αρχιεπίσκοπος Σιναίου κ. Πορφύριος. Η Α.Σ. κατά την εν Κύπρω διαμονήν αυτής επεσκέψατο την εις διάφορα τμήματα της νήσου κτημοσύνην της Ιεράς Μονής του όρους Σινά, την Λεμεσόν, την Πάφον, και την Ιεράν Μονήν Κύκκου, ένθα και ετέλεσεν την Θεϊάν Λειτουργίαν, πανταχού γενόμενος δεκτός μετά ενδείξεων τιμής. Η Α.Σ. εξεποίησεν, αντί 1050 λιρών Αγγλίας, το εν Κρήτου Τέρρα της Πάφου μετόχιον του Σινά εις τους κατοίκους των περίξ χωρίων». Βλ. «Εκκλησιαστικά Χρονικά», Εκκλησιαστικός Κήρυξ 1 (1911) 428.

τέλη της δεκαετίας του 1930 το μετόχιο του Ψευδά⁶⁷ και στις αρχές της ανεξαρτησίας ο Άγιος Γεώργιος ο Πυργώτης και η Ελεούσα του Ριζοκαρπάσου, που αγοράστηκε έναντι ποσού 40.000 λιρών από την εκκλησιαστική επιτροπή της μονής του Αποστόλου Ανδρέα⁶⁸. Στην κυριότητα της μονής του Σινά παρέμεινε μέχρι το 1974 η Αγία Παρασκευή της Βασίλειας, οπότε, μετά την τουρκική εισβολή του καλοκαιριού της χρονιάς εκείνης, η περιοχή, όπου βρίσκεται, κατελήφθη από τα τουρκικά στρατεύματα εισβολής, με αποτέλεσμα η πρόσβαση σε αυτό να καταστεί αδύνατη. Σήμερα στη μονή του Σινά, από τα πολλά πλούσια μετόχια που είχε στο παρελθόν, απέμεινε μόνο το μικρό εκκλησάκι της «Αγίας Αικατερίνης των Σιναιτών» στη Λευκωσία⁶⁹.

Δημοσιεύτηκε στο περιοδικό «Απόστολος Βαρνάβας», τόμ. 60 (Λευκωσία 1999), σ. 492-504.

66. «Υπό του αντιπροσώπου της Ιεράς Μονής του Σινά κ. Π. Κωνσταντινίδου επωλήθησαν τα εν Αμμοχώστω και εις την συνοικίαν αγίου Λουκά ευρισκόμενα κτήματα της Μονής ταύτης». Βλ. «Κυπριακά», Εκκλησιαστικός Κήρυξ 8 (1918) 64.

67. Ν. Κυριαζή, Τα μοναστήρια εν Κύπρω, ό.π., σ. 160.

68. Χρ. Ταουσιάνη, Αι εκκλησίοι του Ριζοκαρπάσου, ό.π., σ. 116.

69. Σχετική επιγραφή, που βρίσκεται στο ναό, μας πληροφορεί τα ακόλουθα: «Ανοικοδομηθείς εκ βάρων ο ιερός ούτος ναός της Αγίας ενδόξου, μεγαλομάρτυρος και πανσόφου Αικατερίνης δαπάναις της Ιεράς Μονής του Αγίου και Θεοβαδίστου Όρους Σινά επιστατούντος του εκ Κύπρου Αρχιμανδρίτου Διονυσίου Ερωτοκρίτου Σιναιΐτου καθιερώθη εις την Θεϊαν Λατρείαν εν έτει σωτηρίω 1982 μηνί 15 Ιουνίω υπό του Σεβασμιωτάτου Αρχιεπισκόπου Σινά κ.κ. Δαμιανού του εξ Αταλάντης».